

APÁTSÁGI MAJOR LÁTOGATÓKÖZPONT

PANNONHALMI FŐAPÁTSÁG

A.D. 996

Várszegi Asztrik
püspök, pannonhalmi főapát

KÖSZÖNTŐ

A hegy tetején a Vár ékeskedik, lábánál pedig a helység, ami csak kicsiny. A Várat egykor falak és erős tornyok övezték, amelyeknek ma csupán romjai láthatók. A hegy lábánál nyugatra van a falu, amely bizony kicsiny. Ebben a magyar, német, horvát és szláv emberek keveréke lakik. A helységet a monostor tágas majorja gazdagítja.” - olvassuk egy 17. századi bencés által készített latin nyelvű írásban, a Synopsis-ban. Szent Márton Monostorát 1639-ben állítja vissza III. Ferdinánd magyar király, de e sorok még mindig a török kor utáni pusztítás képét tárják elénk. Ez a pusztulás a 17. századig már többször megismétlődött. A megmaradt romokból kellett elkezdni az újjáépítést.

Milyen ihlet, milyen vágy hajtja őket, hogy egyes történelmi megpróbáltatások után egy ilyen hely szentségét és szépségét, gyönyörűségét és hasznosságát újateremtsék, újrafogalmazzák? Talán ha a Synopsis sorai között figyelemmel olvasunk, megtaláljuk az ősi ihletet, a szent hely vonzását. „Nemcsak a monostor szépsége és régisége vonzó, hanem a hely is, ahol felépült. Az istenes dolgok tanulmányozásához békés és kedves helyet nemcsak a szőlő és kertek kínálnak, hanem a síkság és a környező bakonyi erdő is. Amit a Parnasszus nyújtott a tiszta görög múzsáknak, azt az édességet adja Pannónia hegye a szerzeteseknek, összekapcsolva a szépséget és a nyugalmat.

A „PANNONHALMI APÁTSÁGI MAJOR LÁTOGATÓKÖZPONT” egy a 21. század lehetőségei között, a majdnem semmiből újjáálmodott létesítmény. Régi és új. Régi és patinás az épületegyüttes, amely egykoron gazdálkodási központként szolgált, új és modern a tartalom: a látogatóközpont. Mivel hosszas vesztéglés és károsodás után ébred új életre a monostor egykori majorsági központja, csodának is mondhatom. Mindenki, a város és a monostor örömeire.

Maga a megújulás ténye tanúságtevő. A Pannonhalmi Főapátság utóbbi 20 évének építkezései a szabadság gyümölcsei, Európa népeinek és a magyar nép ajándékaként is tekinthető annak a szerzetesközösségnek, amely Kr. u. 996 óta törlekszik e nép szülőföldjére.

Nem elegendő e kiadvány számára csupán az Apátság Major újra használatba vételéről szól-

nunk, hanem meg kell említeni azt a gazdag történelmi háttérrel, amely majd a megálmodott kiállítóterekben bemutatkozik a látogatóknak és a múlt megismerésére és tiszteletére tanítja, valamint reményeink szerint ihletet, impulzust ad kinek-kinek akár egyéni élete, akár helyi közössége újjáálmodására, újjáteremtésére.

A 21. században, az immár több mint ezer esztendeje itt élő és eddig megújulni tudó bencés szerzetesközösség így is jelen kíván lenni a magyar társadalom életében. Amikor saját magát építi és küldetését fogalmazza újra, akkor – mint oly sokszor a története folyamán – környezetének, világörökségként pedig egy nemzetnek és az egész világnak kíván ösztönző példát nyújtani az élet sokszínű teremtő alakítására.

Pannonhalma, 2014. május 5.

AZ APÁTSÁGI MAJOR TÖRTÉNETE

A török hódoltság alatt a pannonhalmi főapátok birtokaik és gazdaságuk megszervezésére, irányítására majorságokat létesítettek. Magger Placid a szentmártoni (ma Pannonhalma) majort 1650-ben kezdte építtetni. A majorsági gazdálkodás engedélyezéséért évi adót kellett fizetnie a török földesúr részére.

Mivel az apátság birtokok és majorságok öt vármegyében elszórtan helyezkedtek el, ezeket a könnyebb irányíthatóság kedvéért kerületekre osztották.

A kerületeket irányító provizorok közül mindig kiemelkedett a szentmártoni uradalom kormányzója, aki központi kormányzóként is

tevékenykedett, illetve a monostor gazdasági irányításában szintén fontos szerepet töltött be. A szentmártoni kormányzó általában bencés szerzetes volt. Mellette a legmagasabb uradalmi tisztséget a kasznár töltötte be. A bencés majorságok élén ispán vagy majoros állt. A munkák ellenőrzésére, a dézsma beszedésére, az uradalmi földek őrzésére hajdúkat alkalmaztak. A monostori és szentmártoni uradalmi pincéket a bencés pincemester felügyelte. A perek ügyvitelét az ügyész feladata volt.

A szentmártoni majorban ló- és ökörstálló, kocsiszín, faraktár, dézsmaboros pince és kovácsműhely kapott helyet, továbbá itt lakott a főapáti udvarmester, a majoros gazda, a vadász,

a főapát két kocsisa, az urasági hajdú, a magtáros és a hat béres. A mosóház is a major része volt. A majortól nem messze lakott a főapátság ügyésze, illetve szintén ennek közelében helyezkedett el a szérűskert istállókkal, pajtával és az 1757-ben felszentelt hatalmas magtárral.

1848-ban a jobbágyság eltörlésével a főapátság elveszítette a jobbágytelki állományt alkotó földterületét, a jobbágyság robotmunkáját és adóját. A gazdálkodás az apátsági majorságok területére szorult vissza. A roboton alapuló földesúri árutermelés fokozatosan átalakult bérmunkán alapuló kapitalista üzemmé. Kruesz Krizosztom főapát már nem csak a földbirtok területének növelésével kívánta javítani a jövedelmezőséget, hanem a belterjes gazdálkodás elemeinek bevezetésére is gondja volt. A gazdálkodás hatékonyságát tovább növelte, hogy folytatódott az irányítás centralizációja, vagyis a rend öt apát-

ságának birtokát egységesen Pannonhalmáról kormányozták. A jövedelmezőség szempontjából kiemelkedő szerep jutott a Ravazd központtal működő erdőgazdaságnak, valamint a központi (szentmártoni) és a somlói szőlőgazdaságoknak.

A Győrt és Veszprémet összekötő vasútvonal kiépítése után felmerült a gondolat, hogy a vasútállomást lóvasút kösse össze a majossal, amit a növekvő személy és teherforgalom egyaránt indokolt volna. Az elkészült tervek ellenére az ötlet nem valósult meg. 1907-ben viszont létrejött a telefonos összeköttetés. A major épületében helyezték el azt a központi telefonállomást, melynek egyik végpontja a vasútállomáson, a másik a főmonostorban volt. Az épületet többször is átépítették, utoljára az 1940-es években. Az államosítás után a helyi termelészövetkezet központja lett.

A FELÚJÍTÁSI MUNKÁLATOK ÉS AZ ÉPÜLET JÖVŐBENI FUNKCIÓINAK ISMERTTETÉSE

AZ APÁTSÁGI MAJOR TURISZTIKAI VONZERŐVÉ FEJLESZTÉSE, A LÁTOGATÓKÖZPONT LÉTREHOZÁSA

A projekt neve: „Apátsági Major Látogatóközpont –
Az első magyar Regionális Kiállítótér (Landesausstellung-helyszín)”

Pályázati azonosító: NYDOP-2.1.1/A.B-12-k-2012-0002

Projektgazda: Magyar Bencés Kongregáció Pannonhalmi Főapátság
Projekthelyszín: Pannonhalma, Mátyás király u. 1-3., hrsz.: 1123/2
Műemléki törzsszám: 9962

Alapadatok	Teljes összeg
Beruházás összköltsége	1 600 714 633
Támogatás	1 600 714 633

Támogatási szerződés aláírása: 2012. október 31.

Kivitelezés kezdete: 2013. augusztus 5.

Kivitelezés befejezése: 2014. július 1.

A projekt ünnepélyes átadása: 2014. július 10.

A Pannonhalmi Főapátság 1996-ban ünnepelte alapításának ezredik évfordulóját és ebben az évben vált a Világörökség részévé. A millenniumi ünnepeket követő érdeklődésre válaszként elkészült a bencés monostor turisztikai hasznosítási terve, amely több ütemű fejlesztést álmódott meg. Ezen fejlesztés keretében épült meg az elmúlt másfél évtizedben a turistafogadó és a hozzá kapcsolódó gyalogos híd, jött létre az Apátsági Pincészet, újult meg a gyógynövényes kert, épült fel a Szent Jakab Zarándokház és a Viator Apátsági Étterem és Borbár. A fejlesztési terv következő megtervezett üteme az Apátsági Major rehabilitációja volt. A XVIII. században emelt, barokk Apátsági Ma-

gor épülete egy funkció nélküli, omladozó, rossz állapotban lévő ingatlan volt, amely Pannonhalma Város egyik központi helyén, a piac mellett található. A II. világháborút követő államosítás után a bencés szerzetesközösség gazdálkodásának központja a pannonhalmi termelőszövetkezet központja lett, a rendszerváltozást követően pedig a tsz-t privatizálók tulajdonába került. Így az első feladat az ingatlan visszavásárlása volt, amit aztán az épület felújítása követett egy, a XXI. századi igényeket kielégítő kulturális turisztikai látogatóközpont létrehozását célozva. A volt majorsági épületben új szolgáltatásokkal bővült a pannonhalmi kulturális turisztikai kínálat.

Az Apátsági Major Látogatóközpontban megvalósult projektelemek:

- A „Landesausstellung”, a „regionális kiállítás” attrakciótípus műfajának meghonosítása Magyarországon, a földrajzi szempontból ideális helyen fekvő ezer éves Pannonhalmán. Időszakos kiállítótérrel, egyben multifunkcionális rendezvényi terrek kerültek létrehozásra a magas nivójú, a nyári turisztikai főszezonban megrendezett időszakos kiállításokhoz szükséges felszereléssel, installációval. Kiállítási témacsoportok:
 - Különleges, speciális tematikájú, magas minőségű és jelentős érdeklődésre számot tartó kiállítások megrendezése, sikeres vándorkiállítások fogadásának lehetősége, amely állandó dinamikát biztosít a pannonthalmi turisztikai kínálatnak
 - A bencés rend leghíresebb, legjelentősebb tárgyi kulturális örökséggel rendelkező monostoraiból műtárgyak, műtárgycsoportok, gyűjtemények kölcsönzése időszakos kiállítások céljára, amelyek Magyarországon még sosem voltak láthatók.
 - Egyházi tematikájú kortárs művészeti tárlatok
- Állandó kiállítások:
 - A Pannonhalmi Főapátság műgyűjteményei: Az eddig hely hiányában ki nem állított tárgyi kulturális örökség válogatott bemutatása, több mint 100 tételből álló festmény- és szoborgyűjtemény, több tucat ötvöstárgy, textil és kerámia, köztük igazi ritkaságokkal
 - *Középkori kőtár:* A pannonthalmi apátság épületeiből az elmúlt közel két évszázad alatt számos középkori kőfaragvány került elő, amelyek mára hazánk egyik legjelentősebb ilyen típusú gyűjteményévé fejlődtek, és amelyek művészettörténeti szempontból igen komoly jelentőséggel bírnak
 - *Bencés uradalmi gazdálkodás:* Az apátság majorban, hiteles helyszínen kerül bemutatásra a II. világháború előtt a szerzetesrend közoktatási, szociális és karitatív tevékenységének anyagi alapját jelentő, korszerű, sokrétű és szerteágazó tevékenységet magában foglaló uradalmi gazdálkodás története
 - *Pannónia Szőlőskertje borászati és pincekiállítás:* A korábbi nagy sikerű időszakos kiállítás állandó kiállításként történő installálása az apátság major mögötti, domboldalba vajt, mintegy 422 méter hosszú pincerendszerben, nyolc állomásra osztva mutatja be a szőlőtermesztés és a bortermelés történetét, összetett rendszerét
 - *A bencés szerzetesközösség Szent Márton hegyén – A Főapátság története multimédiás időszakon:* A több mint ezer éves monostor története, annak jelentős eseményei lapozható érintőképernyős időszakon kerülnek bemutatásra a 996-os alapítástól 2014-ig, digitalizált alaprajzokkal, archív képekkel, metszetekkel, festményekkel, valamint a monostor kiépülését bemutató 3 dimenziós rekonstrukcióval illusztrálva
 - Okostelefonos / visualguide-os látogatóvezetési rendszer kialakítása, amely a levéltári kutatásokon alapuló adatokra építve,

ugyanakkor az érdekességek mentén, közérthető módon mutatja be a kiállítások témáit, korszerű és hatékony módon adja át az ismereteket hangban és képben

- Apátsági major barokk műemlék épületének felújítása
- Apátsági major udvarainak helyreállítása, növények telepítése, díszburkolat létesítése, utcabútorok elhelyezése
- Konferencia- és kulturális rendezvényközpont kialakítása 300 m²-es, 180 fő befogadására alkalmas nagyteremmel és 25 m²-es, 15 fős különteremmel, amelyek magas színvonalú, minden igényt kielégítő technikai felszereltséggel rendelkeznek, és lehetőséget biztosítanak konferenciák, szemináriumok, ifjúsági találkozók, diákprogramok, közművelődési és ismeretterjesztő események megtartására
- Kávézó–cukrászda létrehozása (egyedi termékekkel)
- Ajándékbolt kialakítása (apátság ajándéktárgyakkal, magas minőségű apátság termékekkel)
- Turisztikai információs pont kialakítása (érintőképernyős terminállal), amely a környék nevezetességeit és rejtett értékeit mutatja be
- Látogató- és családbarát kiszolgáló infrastruktúra létrehozása
- Akadálymentes látogatás biztosítása
- Látogatási útvonal és integrált látogatómenedzsment rendszer kialakítása az apátság majorban

A projekt alapvető célja a Pannonhalmi Főapátság turisztikai fejlesztésének kiteljesítése: az

Apátság Major vonzerővé fejlesztése, a bencés szerzetesközösség épített örökségének további megőrzése és bemutatása, a pannonthalmi turisztikai kínálat teljesebbé tétele, a turisztikai szolgáltatás hiányzó elemeinek megteremtése. Az Apátság Major komplex hasznosítása a műzeumi, a közösségi és a szabadidős területen kíván lehetőségeket biztosítani a Pannonhalmára látogatóknak.

A fejlesztés az Európai Unió és a Magyar Köztársaság Kormánya által nyújtott támogatásnak köszönhetően valósult meg és szervesen illeszkedik Pannonhalmi Önkormányzatának városközpont fejlesztési projektjéhez. Így Pannonhalmi Város központjában méltó környezetben és új funkciókkal várja a látogatókat a műemléki védelmet élvező Apátság Major és az alatta található muzeális pince.

Az Apátság Major Látogatóközpont a kiállítások és a rendezvények által betekintést kíván nyújtani a pannonthalmi bencés szerzetesközösség ezer éves történetébe és aktuális tevékenységeibe. Egyúttal szeretné megmutatni a több évszázados értékek modern funkciókkal ellátott újrahasznosításának lehetőségét és ezáltal a kényszerszünet utáni történeti folytonosság újraépítésének reményét is.

A vonzerővé fejlesztett apátság major új, érték-elvű hasznosításának „rétegei”:

- Turisztikai vonzerőfejlesztés
- Műemlékvédelem, örökségmegőrzés
- Nem formális oktatás
- Közösségi tér
- Vidékfejlesztés
- Munkahelyteremtés
- Gazdaságélénkítés (kistérségi és megyei)
- Multiplikatív hatások (helyi vállalkozások)
- Rekreáció
- Identitás erősítés

KIÁLLÍTÁSOK

A KÖZÉPKORI KÖTÁR

A pannonhalmi apátság épületeiből az elmúlt közel két évszázad alatt bontások és átalakítási munkálatok, az 1960-as évektől már módszeres műemléki épületkutatások során is számos középkori kőfaragvány került elő, amelyek mára külön gyűjteménnyé fejlődtek. E tudományos gyűjtemény abban segíthet bennün-

ket, hogy jobban megértsük a nagy egységeiben ma is meglévő első magyar bencés monostor építésének hosszú történetét. A faragott kövek, amelyek önmagukban is élvezhető emlékei a középkori építészetnek, olyasmiket árulnak el az egykori mesterekről, hogy milyen tapasztalatokkal rendelkeztek, honnan érkezhettek, milyen művészi kapcsolatokat és a maguk korában milyen újdonságokat hoztak Európának erre a vidékére.

A FŐAPÁTSÁG MŰGYŰJTEMÉNYEI

A Szent Benedek rend középkori templomainak művészi megformálása, díszítése és berendezése, a liturgia során használt szakraális eszközök, edények, öltözékek és könyvek az európai kultúra gazdag és elválaszthatatlan öröksége. A kiemelkedő művészi értéket képviselő tárgyak felé nemcsak korunk embere fordul érdeklődéssel. Az egykori alkotók és használók is úgy tekintettek rájuk, mint környezetük rangját kifejező, értékes tartozékára: a középkori monostorok tehetőségét nemcsak földelmi forrásaik, földbirtokaik és az ott élő emberek száma jellemezte, hanem a sekrestyék és armáriumok mélyén őrzött díszes kódexek, nemesfémű készült, drágakövekkel vagy zománcokkal ékesített ötvösművek, ereklyék és drága textiliák gyűjteménye is. Megbecsülték, és ha veszély fenyegetett, védelmezték, elrejtették vagy elmenekítették ezeket a tárgyakat. Ha nem is felel meg az egykori értékszemlélet szerint a templomi ékességek tömege annak, amit ma múzeumi műgyűjteménynek nevezünk, valamiféleképpen mégis van közös vonása a modern kori műgyűjteménnyel. Abban is megnyilvánul ez a hasonlóság, ahogyan a középkorban kezelték és nyilvántartásba vették, részletes inventáriumokban sorolták fel a tárgyakat. Az ereklyék, vagy ereklyéket tartalmazó tárgyak megszerzéséről szóló, sok navitást tartalmazó középkori történetek pedig bizonyos értelemben az újkori műgyűjtők híres mesterek alkotásaira, ritkaságokra vágyó, sokszor szintén túlzásokra ösztönző szenvedélyt idézik fel.

A pannonhalmi apátság alapítása óta rendelkezett ilyen „gyűjteménnyel”, amelynek a „leltára” is ránk maradt. Alig száz évvel a monostor alapítása után, Szent László király uralkodásnak idején, 1093 körül készült el a templomi felszereléseket és könyveket felsoroló dokumentum, amely a magyar kultúrtörténetnek is páratlan forrása. Azt tanúsítja, hogy a korai Árpád-kor királyi monostorai a nyugat-európai apátságokhoz hasonló gazdagságúak lehettek, háttérben pedig fejlett kézműves produkció és kereskedelem állhatott. Az 1518-ban ismét leltárra vett gazdag templomfelszerelés a 16. század második felében kritikus helyzetbe került. A középkori kincseket, könyveket és okleveleket a török hódítástól fenyegetett területről Fejérvögy István kormányzó főapát (1567-1593) előbb Veszprémbe menekítette, majd miután a nyitrai püspökség élére nevezték ki, a csataterektől távolabb fekvő, biztonságosabb észak-magyarországi városba vitette tovább. Előrelátó gondoskodásának köszönhető, hogy a török háborúkat nagyobb veszteségek nélkül túlélte az apátság ingóságai. A kincstár

nyitrai megőrzésének különös emléke is van, egy késő gótikus kehely, amely a pannonhalmi kincstárból maradt vissza, a mai napig a nyitrai székesegyházban található. A Magger Placid főapát (1647-1667) idején készült jegyzék az apátság javai között már jelentős számú festményt is felsorol. A következő században rendkívül értékes uralkodói ajándékok gyarapították tovább Pannonhalma kincstárát. Nem véletlen, hogy az 1620 körül Prágában készült, jelentős művészi értéket képviselő ereklyetartókat korábban a császári kincstárban őrizték. Újabb különleges ajándékkal gazdagította Pannonhalmát a királynő 1779-ben, amikor megbízottja, Pierer József győri kanonok közreműködésével a magyar koronázási palástról 1613-ban készített, festett selyemmásolatot küldte el az apátságba.

A korábbiaknál is súlyosabb veszélyt jelentett az apátság műkincseire a rend II. József által 1786-ban elrendelt feloszlatása. A felszámolt monostorok, közöttük Pannonhalma javai az állam tulajdonába, és többnyire szabad értékesítésre

kerültek. Az általában árveréseken eladott ingóságoknak rendszerint nyoma veszett, az apátság éremgyűjteményét Bécsbe szállították. Több esetben megtörtént azonban, hogy magánszemélyeknek sikerült megőrzési szándékkal az árverésen megvásárolni és később a rend birtokába visszajuttatni egyes tárgyakat. Így került vissza Pannonhalmára egy barokk cibórium Somogyi Dániel főapát családjának köszönhetően, és így tett Lovász András is, aki a templom nagy monstranciáját szerezte meg, és adta vissza 1802-ben a bencéseknek. 1802 után a visszaállított rend új feladatához, a középiskolai oktatáshoz és a tanárképzéshez kapcsolódó tudományos és művészeti gyűjteményeinek módszeres fejlesztésébe kezdett. Olyan, korábban feloszlatott rendházak javai is átkerültek ekkor Pannonhalmára, mint a győri jezsuitáké, kiemelkedő 18. századi textíliákkal és ötvösművekkel.

A képtár mint gyűjtemény megalapítása Kovács Tamás (1783–1841) főapátnak köszönhető, aki

1833-ban Pozsonyban megvásárolta a főként elsőrangú numizmatikai anyaga révén nemzetközi hírű hédervári Viczay-gyűjtemény legjelentősebb festményeit. Az 1830-as években számos magánadománnyal és további vásárlásokkal gyarapodott a gyűjtemény.

Az apátság 19. században kiteljesedő gyűjteményei, amint az egyetemes múzeum szerepét betöltő új könyvtár alaprajzáról is leolvasható, a képzőművészetnél lényegesen szélesebb kört ölelnek fel. A természettant és történelmet tanító szerzeteseknek szemléltetési célból is szükségük volt az ásványok, növénymaradványok, régészeti leletek, kultúrtörténeti és ipartörténeti emlékek gyűjtésére. Nem feledkezhetünk meg a gyűjtemények bemutatásakor azokról a liturgia során használt tárgyakról sem, amelyek elsődlegesen nem mint műalkotások szerepelnek a monostor történetében – nem tartoznak a könyvtárpépületben létrehozott 19. századi gyűjtemény együtteshez sem –, de ma már elsősorban iparművészeti kincsként értékelhetők.

IDŐSZAKI KIÁLLÍTÁS

A Kép és kereszténység: Vizuális médiumok a középkorban (2014. június 20.–szeptember 30.) című tárlat a képi médiumok kérdéseit járja körül a középkori kereszténységben. A középkorban a képek túlnyomó többségének funkcióját a keresztény vallás igényei és céljai határozták meg, kimondottan világi céllal kevés mű született, a művészet a művészetért fogalma pedig ismeretlen volt. A kiállítás első fele a mozaik, az üvegablak, a falkép és a táblakép médiumát hasonlíttja össze, valamint bemutat néhány, a liturgiában használt képtípust. Az egyes médiumok bemutatása az anyagi sajátosságok és az ábrázolás összefüggéseire koncentrált, és röviden vázolja az adott médium történeti szerepét a keresztény képhasználatban. A kiállítás a nyugati kereszténység képi kultúráját és anyagi hordozóit vizsgálja. A vászonra festett, bekeretezett olajfestmény, amelyet az újkortól kezdve magával a képpel azonosítunk, csak 1500 körül kezdett elterjedni. A középkorban jelentős médium volt a mozaik, a falkép, az üvegablak, a

pergamenkódex és a táblakép, de azzá válhatott az elefántcsont, a textil és a fém is. A kőből vagy fából készült faragványokat és domborműveket is képeknek tekintették. A hordozók anyagi tulajdonságai nagyban meghatározták az ábrázolás lehetőségeit: másként hatott a falképre a fény, mint az üvegablakra vagy a mozaikra, ugyanakkor a falfelület részletesebb és valóságosabb ábrázolást tett lehetővé. Egyes médiumok olcsónak számítottak, mások kifejezetten költségesek voltak, és különböző mértékben követelték meg a szakképzett munkaerőt. Bizonyos médiumok szorosan kapcsolódtak az építészeti környezethez, mások könnyen hordozhatók voltak. A keresztény kép története a középkorban egyben ezeknek az anyagi hordozóknak a története is. A Kép és kereszténység kiállítás második része a magánáhitat és a könyvfestészet kérdéskörét mutatja be. A közös imádság és istentisztelet mellett a templom tere a magánáhitat különböző formáinak is helyet adott. A templom falain látható képmások imákat és könyörgéseket közvetítettek, a kápolnák oltárain elhelyezett táblaképek pedig nemcsak az istentisztelet fényét emelték,

hanem a közös vagy egyéni imádságok, liturgikus és paraliturgikus események összefüggéseiben is fontosak voltak. Ezek a táblaképek egészen kis méretűek is lehettek, ezzel is megteremtve a magánáhitat bensőségességét. Az arisztokrácia és a tehető polgárság hasonló képekkel alakította ki otthonaiban a magánáhitat színtereit.

PANNÓNIA SZŐLŐSKERTJE

A legenda szerint a velencei származású bencés szerzetes, majd csanádi püspök, Szent Gellért „a nyári időben az Úr házába jéggel telt edényeket rakatott, s ezekben az Úr vérenek átváltoztatásához palackokat őriztek a legjobb borral, amit csak találni lehetett. Mert azt mondta: 'Amit hittel fogadunk belül, érezzük azt kellemesnek kívül.'” A legendarészlet igazolja a szerzetesek borfogyasztásban megmutakozó igényességét, illetve magába sűríti azt a tényt, hogy a szőlőtermő vidéken lévő egyházi intézmények, köztük a bencés apátságok a liturgiához

és a mindennapi fogyasztáshoz szükséges bor előállítására révén a középkori európai borkultúra meghatározó színtereivé váltak. A szentmiséhez elengedhetetlen a bor, a pincéből mégis sokkal több ital került az asztalra, mint az oltárra. A tiszta ivóvíz hiánya miatt ugyanis a középkorban bort vagy vizezett bort ittak, a járványok idején pedig a szokásosnál is többet, hiszen a bornak gyógyító, erősítő hatást tulajdonítottak. Igyekeztek tehát saját szőlőkre szert tenni és azokat művelni, műveltetni, hogy maguk állítsák elő mindennapi borszükségletüket.

A Pannónia Szent Hegyén 996-ban megtelepedő szerzetesek számára kiállított kiváltságlevelével bizonyítja, hogy a monostornak már a kezdetektől voltak szőlői, de többek között a somogyi tizedszedési jognak köszönhetően jelentős bordszűke-mával is rendelkezett.

A pannonhalmi apátság birtok- és jövedelemgyarapodása különösen Uros apát idején (1207–1242) vált jelentőssé.

A sokorói dombokon elkezdett erőteljes szőlőtelepítés a késő középkorban tovább folytatódott. A szőlőtelepítéseket a pannonhalmi apát különböző adókedvezményekkel ösztönözte, ami a bor jó értékesítési lehetőségét bizonyítja. A korabeli vámtarifák tanúsága szerint Esztergomba a Pannonhalma környéki sokorói dombokról is szállítottak bort. Az új telepítések bővítése és megőrzése nyomán a dombság valamennyi településének határában egyre kiterjedtebb területeken műveltek szőlőt.

Az apátok már a 15. század végétől törekedtek a birtokok koncentrálására. A távolabbi földeket eladták, helyettük a monostor közelében könnyebben védhető javakat szereztek.

A 16. századtól vált gyakorlattá, hogy a földesúr saját termésű és dézsmaborát az uradalmi kocsmákban mérlette ki. Az apátság a falvak többségében a szokásos fél évre (Szent Györgytől Szent Mihály napjáig) szerezte meg a kimérés jogát. Az év másik felében a falu a saját termését értékesítette. Az apátság kapujánál lévő kimérést felső kocsmának hívták, itt egész évben az apátság borát lehetett kapni.

A török háborúk után – az ország más földesurához hasonlóan – a pannonhalmi főapát is jobbágyokat költöztetett földjeire, új szőlőket telepített, a régieket pedig ismét használatba vette. A szentmártoni szőlőhegyek törvényeit 1712-ben foglalták írásba. Ezen hegytörvények szerint tilos volt a főapát tudta nélkül szőlőt eladni. Az adásvételt a bencés tiszttartónak kellett aláírnia és lepecsételnie. A hegyen nem lehetett lakni és állatot tartani. A szőlősgazdák “tanárokkal” határolták szőlőiket. A munka és az imádság kezdetét és végét a szőlőhegyi harang kongatásával jelezték. Dézsmaszedés előtt tilos volt a hegyről bort elszállítani. Szigorúan büntették a káromkodást, a veszekedést, a verekedést, a gyilkosságot és a lopást. A törvények megtartásáért és a megfelelő munkáért a hegymester felelt.

Az 1786-ban feloszlott, majd 1802-től újra működő bencés rend újkori szőlőgazdálkodásának megújítója Szeder Fábián bencés kertfelügyelő volt. Tudományos alapossgal vizsgálta a szőlőfajtákat, hiszen magyarországi példák alapján a minőségi szőlő- és bortermeles alapjának a szőlőfajták ismeretét, termesztését tartotta.

Az 1848. évi áprilisi törvények hatalmas gazdasági és társadalmi változásokat eredményeztek. Az úrbéres földek a földesurak állami kárpótlása mellett kerültek addigi művelőik kezére. A szőlők megváltásáról azonban ezek a törvények nem, sőt még az 1853. évi úrbéres pátens sem rendelkezett. A szőlőföldek végleges felszabadítását kötelező érvényű önmegváltással 1868-ban mondták ki, ezáltal megszűntek az uradalmak dézsmabor-bevételei (ez csak a szentmártoni major pincéjében évi 4000 akót jelentett).

A főapátság a 19. század utolsó harmadában áttért a nagyüzemi gazdálkodásra, amelyet ekkor bencés kormányzók ellenőrzése alatt már civil szakemberek végeztek. A tudományos szakismeret és a tervszerű gazdálkodás egyre jobban tért hódított a szőlőtermesztésben és a borászati technológiában egyaránt. A palackozott pannonhalmi borok több elismerést is begyűjtöttek: 1896-ban az ezredévi kiállításon millenniumi nagy eredméllyel tüntették ki a pincészetet, 1922-ben pedig az Országos Szőlő- és Borgazdasági kiállításon a pince aranyérmét kapott.

Az első világháborút követően a rend súlyos gazdasági krízisbe került, majd a gazdasági világválság (1929–1933) akasztotta meg a fejlődést. Ekkor a kevésbé jövedelmező szőlőket kivágták. A második világháború után az 1945. VI. törvény megszüntette a nagybirtokrendszert, így a főapátság is elvesztette földjeit és szőlőit. Csak a Rostaházy, kisécsi és széldombi szőlők maradtak rendi tulajdonban. Ezeket néhány évig művelték, majd fel kellett ajánlaniuk a helyi termelőszövetkezetnek. A diktatúrával fél évszázadra megszakadt a pannonhalmi bencések évezredes szőlészeti-borászati tevékenysége.

RENDEZVÉNYTEREM ÉS APÁTSÁGI KÁVÉHÁZ

Az Apátsági Major Látogatóközpont turisztikai hasznosításának egyik alappillére a rendezvényterem és a PAUSA Apátsági Kávéház integrálása a Főapátság turisztikai szolgáltatásai közé. A rendezvényterem és a hozzá kapcsolódó különterem a VIATOR Apátsági Étterem és Borbár üzemeltetésével mintegy extra lehetőséget biztosít, hogy turistacsoportokat fogadjunk, esküvőket és 120 főig rendezvényeket szervezhessünk, melyeknek a Viator egyéb rendezvényei miatt eddig nem tudott helyt adni. A rendezvényteremhez szorosan kapcsolódik egy tökéletesen felszerelt konyha is, mely biztosítja

a melegkonyhai ellátást, ugyanakkor lehetőséget ad a kávéház hidegkonyhai és cukrásztermekének előállítására.

A kávéházban szorosan folytatni kívánjuk a Viator által az étteremben megteremtett hagyományokat. A VIATOR a pannonhalmi bencés szerzetesközösség gasztronómiai jelképe: egyszerre tradicionális és modern, amely érdemes a vendégek bizalmára, amelyben egyszerre van jelen a modern gasztronómia és a bencés tradíció. Ugyanezen gondolatok mentén az Apátsági Kávéházban is kiemelt szerep jut az Apátsági Pincészet borainak és a VIS VITALIS bencés ásványviznek.

A kávéház szortimentjét a monostori GYÓGY-NÖVÉNYKERT illata és ízei teszik teljessé. Sütemény és fagylalt kínálatunkban kiemelt szerep jut az itt termelt gyógynövényeknek és azok újszerű felhasználásának.

A PAUSA Apátsági Kávéházban működő shopban a kulináris termékeinken túl elérhetőek lesznek az Officina Sancti Martini gyógynövény produktumai is.

KIEGÉSZÍTŐ SZOLGÁLTATÁSOK

- Okostelefonos/visualguide-os látogatóvezetési rendszer
- Turisztikai információs pont (érintőképernyős terminállal) a környék nevezetességeiről
- Konferencia- és kulturális rendezvényközpont 300 m²-es, 180 fő befogadására alkalmas nagyteremmel és 25 m²-es, 15 fő különteremmel, magas színvonalú, minden igényt kielégítő technikai felszereltséggel. A rendezvények catering szolgáltatását a Főapátság tulajdonában lévő VIATORTOR Apátsági Étterem és Borbár biztosítja.
- PAUSA Apátsági Kávéház és Ajándékbolt (magas minőségű apátsági ajándéktárgyakkal, a Gyógynövénykertben termesztett gyógy- és fűszernövények egyedi és különleges felhasználásával készült termékekkel)

A Kávéház terasza nem csak a gasztronómia iránt érdeklődők találkozási helye, de számos rendezvény helyszíne is less: a Pannonhalmi Jazz Nyár programsorozatba bekapcsolódva, de számos más zenei eseménnyel kiegészülve szeretné kiszolgálni azokat, akik ebben a csodálatos környezetben töltenek el pár emlékezetes órát.

Pannonhalmi Főapátság Apátsági Major Látogatóközpont

Cím: 9090 Pannonhalma, Mátyás király u. 1-3.

Telefon: +36 96 570 191

E-mail: info@osb.hu

www.bences.hu

www.latogatokozpont.bences.hu

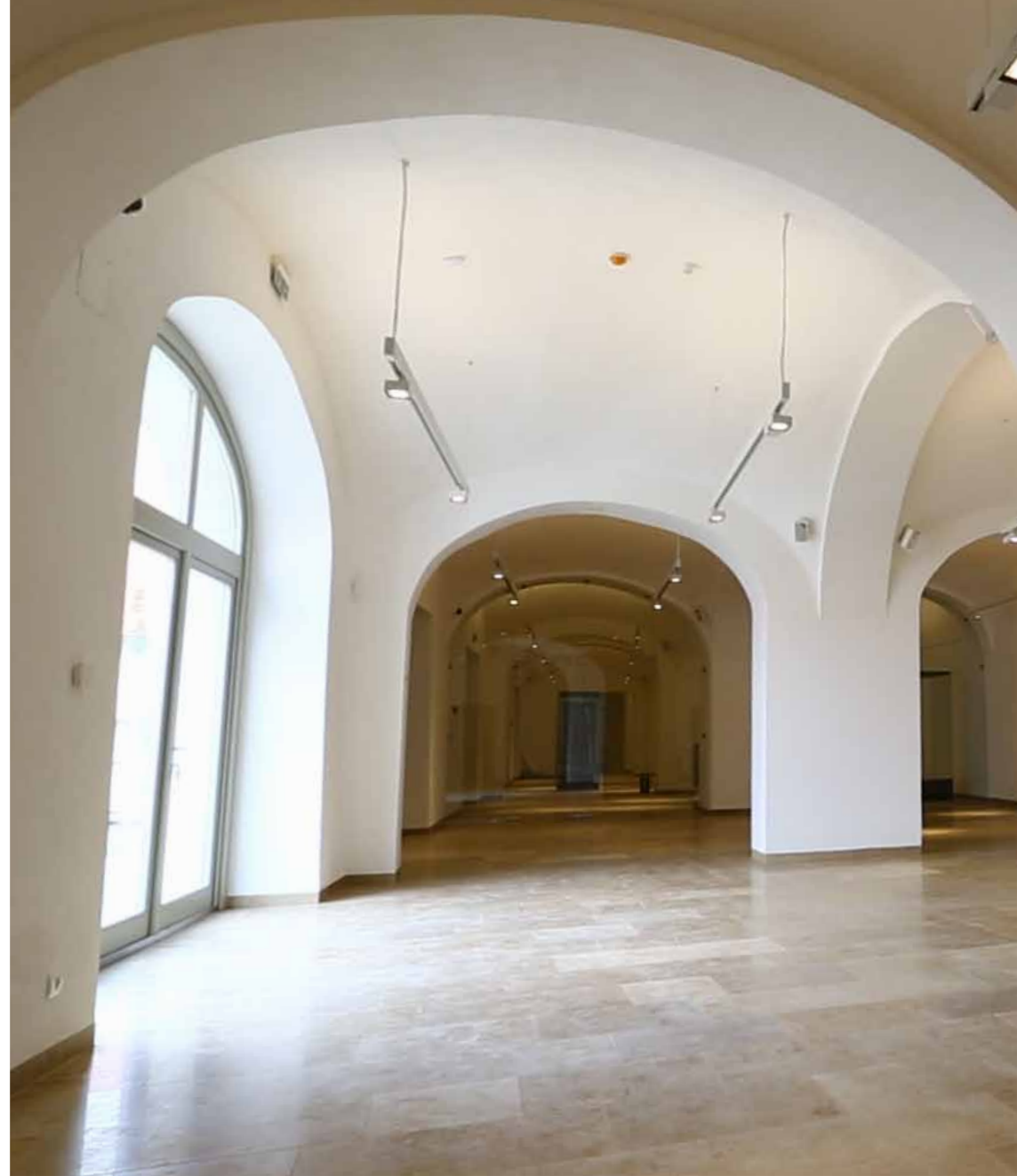
Nyitva tartás

március 21. – április 30.: 9 –16 óráig, hétfőn zárva

május 01. – május 31.: 9 –16 óráig

június 01. – szeptember 30.: 9 –17 óráig

október 01. – november 10.: 9 –16 óráig, hétfőn zárva

• Egyesült Nemzetek
• Nevelésügyi, Tudományos és
• Kulturális Szervezete

• Az Ezeréves Pannonhalmi
• Bencés Főapátság és
• természeti környezete

SZÉCHENYI TERV

A projekt az Európai Unió támogatásával,
az Európai Regionális Fejlesztési Alap
finanszírozásával valósul meg.